

Матија Бан – први српски војни теоретичар

ВОЈНО ДЕЛО 6/1998.

Божидар Јововић

... Матија Бан је читав свој рад везао за остварење идеје о судбини Јужних Словена. Уживао је велико повјерење српске владе и заступао је њене идеје на страни. Још два пута је ишао на Цетиње ради разговора с новим црногорским владаром – кнезом Данилом, како би потврдио старе везе. Послије тога, још док је трајао Кримски рат, двапут је одлазио у Цариград, 1854. и 1855. године. Разлог за то био је покушај да утиче на турске реформе у корист хришћана, нарочито Срба и Бугара. Тај подхват није био лак, нити је то Србија могла да чини званичним путем. Постојала је могућност да Турска посумња у руску позадину свега тога, па да Србија буде окупирана, као што је учињено с Влашком и Молдавијом. Бан је вјешто припремио своју мисију: напустио је професорску службу на Лицеју и написао је двије пјесме у славу Турске и њеног султана. Те пјесме је објавио један француски часопис, хвалећи њихову књижевну вриједност. Све је то било удешено тако да се мисли како је Бан раскрстио са српском владом, те да би Порта имала у њега више повјерења. У Цариграду је био веома добро примљен код турских званичника и представника западних држава. Француски цар Наполеон III одликовао га је медаљом са својим ликом, а турска влада је намјеравала да га удостоји високим одликовањем, али је он захвалио, лукаво се извлачећи из те обавезе. То је Бан учинио нарочито због тога да би се ослободио било каквих обзира према Порти, а исто тако да се о њему не створи погрешна слика у српској јавности.

Уочи европског конгреса у Паризу Бан је написао један историјски приказ о Србији, Влашкој и Молдавији. У њему је настојао да докаже како те државе никада Турска није коначно потчинила. Та идеја о никада покореној Србији била је нешто свјеже и веома је убједљиво доказана. Због тога је српски државни савјет ријешио да се рад штампа у Паризу, а да се писац награди са 400 дуката. Тај Банов дипломатски рад значајно је користио хришћанским народима у Турској, што је подржала и Француска. У Паризу је проглашена „потпуна унутрашња независност Србије под заштитом све Европе“. Бан се послје те успјешно обављене дужности вратио професорском звању. Предавао је француски језик на Војној академији од 2. јануара 1858. до 15. марта 1859. године. Српска влада је у међувремену, на приједлог француског

конзула у Београду, најмеравала да га пошаље у Париз „за свог официозног агента“. У међувремену, у Србији се десио преврат: кнез Александар Карађорђевић је збачен, а на власт су поново дошли Обреновићи.

По доласку на власт Милоша Обреновића Бан је отпуштен из службе под оптужбом да је био „одан пређашњем кнезу“. Није хтио да се упушта у политичке борбе, већ се повукао на „свој летњак на Бановцу“ и почео својеврстан рат против либерала, који су били противници Милошева самовлашћа у скупштини. Писао је чланке у „Српским новинама“, потписујући се псеудонимом у облику знака за цесарски дукат. Те чланке је прво читао, а затим одобравао лично кнез Михаило, а неке је и сам писао. Бан је ту исказао свој традиционални конзервативизам, што га је удаљило од младих нараштаја, који су све више освајали политички и културни простор Србије...